

صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران

معاونت سیاسی

اداره پژوهش های سیاسی

نگاهی به توانمندی پزشکی ایران و مهارت ویروس کرونا

ویژه شیوع ویروس کرونا در جهان (۴)

فرآورده‌های خبری و تولیدات پژوهشی در بخش های زیر قابل دسترس است:

– وب سایت خبرگزاری صداوسیما (سرویس پژوهش) <http://www.iribnews.ir>

پژوهشگر: مرتضی هوشیار

فهرست مطالب

عنوان

صفحه

□ مقدمه	۱
الف / جایگاه ایران در حوزه علم پزشکی	۱
ب / مقایسه وضعیت بهداشت و درمان قبل و بعد از انقلاب اسلامی	۲
ج / اعتبار مدرک پزشکی ایران در جهان	۴
د / جایگاه پزشکی ایران در منطقه و گردشگری سلامت	۴
ه / اقدامات دولت برای مهار ویروس کرونا	۵
□ نتیجه گیری	۶

مقدمه

علم پزشکی از دیرباز تاکنون با ارزش ترین رشته علمی در جامعه انسانی محسوب می شود. علت این ارزشمندی هم ارتباط مستقیم آن با سلامت و جان انسان هاست. امروز این ارزشگذاری به حوزه سلامت و رفاه جامعه انسانی نیز کشیده شده و یکی از ملاک های مهم برای تعیین سطح رفاه جوامع، وضعیت بهداشت، درمان و سلامت جامعه است. جامعه ایران در سال های پس از پیروزی انقلاب اسلامی در حوزه پزشکی پیشرفت های بزرگی به دست آورده که این پیشرفت ها در رسانه های مختلف و مجامع علمی بازتاب زیادی یافته است. دستاوردها و پیشرفت های پزشکی یادشده در برهه های خطیر همچون دوران دفاع مقدس به خوبی خود را نشان داده است. در حال حاضر که کشورمان همچون کشورهای دیگری در جهان درگیر ویروس کرونا است و در شرایط خطیری به سر می برد که با توجه به ظرفیت های یادشده و هماهنگی و وحدت موجود در جامعه و نظام امید است که به سرعت بر شرایط یادشده فائق آییم. در مطلب پیشرو تلاش شده، ضمن مرور گذرا بر توانمندی های پزشکی، کوشش های انجام شده برای مهار و شکست ویروس کرونا در کشور ارائه شود

الف / جایگاه ایران در حوزه علم پزشکی

یک دهه است پیشرفت های پزشکی ایران شتاب بیشتری گرفته است. قریب به یک دهه پیش جمهوری اسلامی ایران در تولید علم در حوزه علوم پزشکی توانست مقالات زیادی را در مجلات معتبر به چاپ برساند؛ به گونه ای که طبق اطلاعات موجود (گزارش ISI از تولیدات علمی) ایران در سال ۱۳۹۰ رتبه ۴۳ از ۱۰۷ کشور جهان در تولید علم در حوزه پزشکی را به دست آورد^۱. اطلاعات مربوط به تولیدات علمی ۱۰۷ کشور جهان در حوزه علوم پزشکی در یک بازه زمانی ۱۰ ساله به ثبت رسیده است. براساس این اطلاعات که از اول ژانویه سال ۲۰۰۰ میلادی تا اول مارس سال ۲۰۱۱ میلادی از سوی پایگاه اطلاعات علمی ISI:Web of Science منتشر شده است، تولیدات علمی پزشکی ۱۰۷ کشور جهان بررسی شده است. این گزارش ملاک رتبه بندی تعداد مقالات، تعداد ارجاعات و تعداد ارجاع به ازای هر مقاله در حوزه علوم پزشکی را نشان می دهد.

اما این تمام ماجرا نیست بلکه واقعیت ها نشان از تداوم سیر صعودی کشور در این زمینه دارد. به گزارش رسانه ها رتبه پزشکی ایران در جهان تنها در یک دهه اخیر ۳۲ پله صعود کرده است. این واقعیتی است که سایت جهانی "اسکپوس"، ضمن تایید آن افزوده: در حال حاضر فعالیت بیش از ۵ هزار ناشر علمی در سراسر دنیا در این سایت مورد بررسی و طبقه بندی قرار می گیرد که بر اساس اطلاعات موجود در این سایت، ایران توانسته در سال گذشته جایگاه و رتبه ۱۹ پزشکی در

^۱ خبرگزاری مهر ۹۰/۰۲/۲۱

جهان را کسب کند که این رتبه در یک دهه پیشین ۵۱ بود.^۱ به گفته برخی صاحب نظران، امروز کشور بدون تردید در علم پزشکی در منطقه جایگاه نخست را به خود اختصاص داده است. مشاور عالی مقام معظم رهبری و رئیس بیمارستان مسیح دانشوری در مصاحبه ای به سطح بالای علمی دانشمندان ایرانی در حوزه پزشکی اشاره کرد و با تاکید بر جایگاه ممتاز کشور در منطقه افزود: ما با اتکا به مقالات پزشکی که از دانشمندان حوزه پزشکی ایران در مقالات بین المللی چاپ شده است و اعمال جراحی پیچیده‌ای که در کشور انجام می‌شود از نظر پزشکی پیشرفته هستیم و جایگاه نخست منطقه را داریم. وی همچنین سفر بیماران از کشورهای منطقه به ایران برای درمان را دلیل دیگری برای این جایگاه ممتاز برشمرد و افزود: اگر فرد بیماری در کشورهای منطقه مبتلا به بیماری شود که درمان آن در کشورش در سطح پایینی صورت می‌گیرد به دلیل سطح بالای علم پزشکی برای درمان به ایران سفر می‌کند. اکنون اگر بیماری در منطقه به بیماری‌های ریوی مانند سل و بسیاری بیماری‌های سخت در این زمینه مبتلا شده باشد برای درمان ایران را انتخاب می‌کند.^۳

علاوه بر این امروز ما شاهد تداوم رشد علمی - دانشگاهی در سطح کشور هستیم به ترتیبی که پایگاه رتبه بندی تایمز که یکی از معتبرترین نظام‌های رتبه بندی بین المللی است با ارائه آمار دقیق از رشد چشمگیر حضور دانشگاه‌های کشور خبر داده و رتبه نخست در این زمینه را در میان کشورهای اسلامی از آن جمهوری اسلامی ایران دانسته است.^۴

و اما جدیدترین آمار نشان دهنده تصاحب جایگاه شانزدهم در پزشکی دنیا از سوی ایران است. رضا ملک‌زاده، معاون تحقیقات و فناوری وزارت بهداشت در نشست مشترک وزیر بهداشت و هیئت امنای مؤسسه ملی توسعه تحقیقات علوم پزشکی (نیماد) ضمن اعلام این خبر افزود: تمامی کشورها از نظر علمی در سطح دنیا رتبه بندی می‌شوند. ایران در زمینه تولیدات علمی در سال ۲۰۱۸ رتبه ۱۶ را به دست آورد و همچنین در زمینه استنادات و پزشکی بالینی نیز رتبه ۱۶ را در سطح جهان کسب کرد، در حالی که در سال گذشته در زمینه پزشکی بالینی رتبه ۲۰ را داشتیم. وی در ادامه افزود: در زمینه علوم داروسازی در سطح جهان، رتبه هفتم را به دست آوردیم و از کشورهایی مانند فرانسه، مقالات بیشتری به چاپ رسانده‌ایم. در پنج سال گذشته، بیش از ۴۸۰ هزار مقاله ایرانی توسط ۱۱۸ کشور، دانلود شد و در این مدت، مقالات ایرانی بیش از ۷۴ هزار بار مورد استناد کشورهای دیگر قرار گرفت.^۵

ب / مقایسه وضعیت بهداشت و درمان قبل و بعد از انقلاب اسلامی

براساس آمار رسمی کشور، بخش بزرگی از شهرها و روستاهای کشور در آستانه انقلاب اسلامی محروم از پزشک و امکانات بهداشتی بودند و بی‌تردید در این میان صدمه بیشتری از این محرومیت متوجه زنان و کودکان می‌شد؛ با یک مقایسه آماری گذرا می‌توان تفاوت وضعیت بهداشت، درمان و سلامت مردم در حکومت پهلوی و بعد از انقلاب اسلامی را متوجه شد. در اهمیت بهداشت و درمان همین کافی است که بدانیم یکی از شاخص‌های مهم برای سنجش میزان توسعه یافتگی و رفاه مردم، بررسی وضعیت بهداشت، درمان و سلامت است. یکی از اهداف انقلاب اسلامی، بالا بردن سطح سلامت

^۱ خبرگزاری جمهوری اسلامی ۹۲/۰۳/۰۸

^۲ پایگاه اطلاع رسانی دستاوردهای انقلاب اسلامی ۹۶/۰۷/۱۸

^۳ همان

^۴ پایگاه رتبه بندی تایمز (آی اس سی) ۹۸/۰۶/۲۱

^۵ جوان آنلاین ۹۸/۰۴/۳۱

و ایجاد شرایط لازم برای دسترسی عادلانه و فراگیر آحاد مردم به خدمات بهداشتی درمانی مناسب بود؛ به همین منظور از آغاز انقلاب اسلامی وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی از جمله وزارتخانه‌های فعال ایران سعی در حفظ تامین و ارتقای سلامت مردم جامعه داشت و برای رسیدن به اهداف خود اقدام به تامین نیروی انسانی کرده است؛ تأسیس مراکز درمانی و ساخت بیمارستان‌ها، ارتقای سطح کیفیت تجهیزات پزشکی و نیز ارائه آموزش و بالا بردن سطح آگاهی مردم نسبت به بیماری‌ها و آموختن روش‌های پیشگیری از جمله این موفقیت‌ها محسوب می‌شود. بر این اساس توجه به مطالب زیر تا حدود زیادی می‌تواند به مقایسه علمی و منصفانه موضوع کمک کند.

* پیشگیری گسترده از بیماری‌ها با واکسیناسیون بعد از انقلاب اسلامی

– مسئولان بهداشتی کشور پس از پیروزی انقلاب اسلامی، طی طرح‌های گسترده واکسیناسیون نظیر واکسیناسیون فلج اطفال، دیفتری، کزاز و .. از بسیاری از بیماری‌های مسری خطرناک پیشگیری کردند. جالب است بدانیم که دستاوردهای بهداشتی پزشکی ایران، سازمان جهانی بهداشت را واداشت تا در سال‌های اخیر حداقل دو بار ایران را به عنوان موفق‌ترین کشور جهان در کاهش نرخ مرگ و میر کودکان مورد تقدیر قرار دهد. ضمناً مبارزه مستمر و پُر تلاش جمهوری اسلامی با قاچاق مواد مخدر و داروهای روانگردان موجب شد بارها مجامع جهانی، جمهوری اسلامی را به این دلیل ستوده و کمیته مبارزه با مواد مخدر سازمان بهداشت جهانی نیز مرکز آموزش منطقه‌ای خود را در ایران قرار دهد. گفتنی است طبق آمارهای بین‌المللی بیش از ۸۰ درصد مواد مخدر مکشوفه در سطح جهان در مرزهای ایران کشف و منهدم می‌شود.

– بهبود وضعیت تغذیه بعد از انقلاب اسلامی

در دوران پهلوی دوم کار طبخ غذایی جشن‌های ۲۵۰۰ ساله را به رستوران ماکسیم پاریس محول کرد، بر اساس آمارهای موجود در سال ۱۳۵۱، مصرف کالری ۱۶ میلیون نفر یعنی ۵۲ درصد جمعیت ایران کمتر از حداقل نیاز روزانه بر مبنای ملاک‌های سازمان بهداشت جهانی بود. همچنین ۴ میلیون نفر از این عده یعنی حدود ۱۳٪ جمعیت هم به شدت دچار سوء تغذیه بودند. این در حالی است که براساس گزارش‌های بین‌المللی منتشر شده، میزان متوسط کالری مصرفی ایران برای هر نفر در سال ۲۰۰۹؛ سه هزار و ۱۴۳ کالری بود؛ درحالی‌که این میزان در سال ۱۹۶۱ تنها برابر با ۱۷۴۷ کالری برای هر نفر بوده است و این وضعیت نشان از رشد تقریبی ۳ برابری است که نمایانگر بهبود وضعیت مردم است.

– افزایش سرمایه‌گذاری‌ها در بخش بهداشت و درمان بعد از انقلاب اسلامی

افزایش ۱۰۰ برابری سرمایه‌گذاری در بخش بهداشت و درمان بعد از انقلاب اسلامی منجر به رشد ۴۰۰ درصدی شاخص‌های بهداشتی و درمانی طی سال‌های پس از پیروزی انقلاب شده است که شاخص "امید به زندگی" نیز در مقایسه با قبل از انقلاب اسلامی از ۵۰ به ۷۵ سال رسید. قبل از پیروزی انقلاب حدود ۷ دانشکده پزشکی در دانشگاه‌ها ایجاد شده بود اما در حال حاضر حدود ۴۰ دانشگاه علوم پزشکی در سراسر کشور به فعالیت می‌پردازد. ظرفیت پذیرش دانشجوی پزشکی از حدود ۶۰۰ نفر قبل از پیروزی انقلاب به حدود ۶ هزار نفر در سال‌های اخیر افزایش یافت. سال ۵۷، تعداد کل پزشکان دارای کارت نظام پزشکی حدود ۱۷ هزار نفر بود، در حالی‌که طی سال‌های گذشته، حدود ۱۴۰ هزار پزشک در دانشگاه‌های علوم پزشکی سراسر کشور تربیت شده‌اند. در حال حاضر حدود ۹۷ درصد داروهای مورد نیاز در داخل کشور تولید می‌شود.

شود و در بیمارستان‌های کشور حدود ۹۰ هزار تخت وجود دارد؛ در حالی که قبل از پیروزی انقلاب اسلامی تعداد تخت‌های بیمارستانی در کشور در مجموع ۱۵ تا ۲۰ هزار تخت بود.^۱

ج/ اعتبار مدرک پزشکی ایران در جهان

اعتبار مدرک پزشکی دانشگاه‌های کشور موضوعی است که در وهله اول دانشجویان پزشکی که قصد ادامه تحصیل در خارج از کشور را دارند به فکر فرو می‌برد و آن‌ها چه بسا در ابتدا نگران رنکینگ دانشگاه محل تحصیل خود و همچنین اعتبار مدرک دانشگاه محل تحصیل خود باشند. باید بگوییم که تحصیل پزشکی در ایران به عنوان یکی از مشکل‌ترین رشته‌ها برای تحصیل می‌باشد، زیرا که قبولی در آزمون کنکور در رشته پزشکی در ایران بسیار مشکل می‌باشد و این موضوع باعث می‌شود که در اکثر اوقات دانش آموز با استعداد وارد این رشته شوند.

به طور کلی مدارک تمامی دانشگاه‌های ایران مورد تایید دانشگاه‌های بین‌المللی می‌باشد و همچنین در صورتی که پزشکان قصد داشته باشند مدارک خود را در کشورهای مختلف معادل سازی نمایند مدارک تمامی دانشگاه‌های علوم پزشکی قابل تایید و معادل سازی می‌باشد. دکتر محمدجواد دهقانی سرپرست ISC در این زمینه ضمن تایید اعتبار دانشگاه‌های کشور اعلام کرد: پایگاه رتبه بندی تایمز یکی از معتبرترین نظام های رتبه بندی بین‌المللی است که دانشگاه های جهان را رتبه بندی می‌کند. در حالی که در سال ۲۰۱۲ تا ۲۰۱۴ از ایران تنها یک دانشگاه و در سال ۲۰۱۵ دو دانشگاه صنعتی شریف و صنعتی اصفهان در این رتبه بندی حضور داشتند، در سال ۲۰۱۶ تعداد دانشگاه‌ها به ۸ مورد، در سال ۲۰۱۷ به ۱۳ دانشگاه و در ۲۰۱۸ این تعداد به ۱۸ دانشگاه افزایش یافته است. در رتبه بندی اخیر در سال ۲۰۱۹ با ورود ۱۱ دانشگاه جدید شاهد حضور ۲۹ دانشگاه از جمهوری اسلامی ایران در جمع ۱۲۵۸ دانشگاه برتر جهان از ۸۶ کشور هستیم.^۲

د/ جایگاه پزشکی ایران در منطقه و گردشگری سلامت

برای توریسم درمانی که گاهی به آن با عنوان توریسم سلامت و یا گردشگری سلامت گفته می‌شود، تعاریف گوناگونی بیان شده است. سازمان جهانی گردشگری (UNWTO) به طور خاص، گردشگری سلامت را چنین تعریف می‌کند: استفاده از خدماتی که به بهبود یا افزایش سلامتی و افزایش روحیه فرد (با استفاده از آب‌های معدنی، آب و هوا یا مداخلات پزشکی) منجر می‌شود و در مکانی خارج از محل سکونت فرد - که بیش از ۲۴ ساعت است - به طول می‌انجامد. مقوله گردشگری سلامت فراتر از گردشگری درمانی است. آب‌های گرم و معدنی و لجن درمانی همراه با امکانات طبیعی نیز شامل مقوله گردشگری سلامت است. شعار جهانی توریسم سلامت، امکانات و خدمات در حد کشورهای جهان اول یا پیشرفته و قیمت‌ها و هزینه‌ها در حد کشورهای در حال توسعه و جهان سوم است.

^۱ خبرگزاری سینا ۹۵/۱۱/۱۶

^۲ اداره کل روابط عمومی وزارت علوم اسفند ۹۷

واقعیت این است که به رغم وجود زمینه‌های مناسب متعدد در رابطه با گردشگری سلامت در کشور، این مقوله هنوز جایگاه واقعی خود را نیافته است و گام‌های نخست را طی می‌کند. در حالی که دولت بر اساس برنامه‌ریزی‌های خود باید تا پایان برنامه چهارم توسعه ۳۰ درصد از نیازهای درمانی کشور را از طریق صدور کالا، خدمات پزشکی و توریسم درمانی فراهم کند. در این میان ایران رقبای مهمی نیز در منطقه دارد. از جمله رقبای مهم ایران در حوزه خلیج فارس می‌توان اردن و دبی را نام برد. کشور اردن سالانه ۵۰۰ میلیون دلار درآمد ارزی از توریسم درمانی دارد. دبی از چند سال پیش شهرهای سلامت را راه‌اندازی کرده و با برخی از دانشگاه‌های معتبر دنیا برای توسعه این مراکز قرارداد بسته است.

هر چند توریسم درمانی در سال‌های اخیر در کشورمان رشد ملموسی یافته اما آمار قابل استناد از درآمدهای حاصل از جذب توریسم درمانی در سال‌های اشاره شده در ایران وجود ندارد. با این حال چالش اصلی فراروی گردشگری درمانی ایران، نبود مدیریت یکپارچه در این حوزه است و از آنجایی که چنین ایده‌ای در ایران تقریباً نو تلقی می‌شود، به نظر می‌رسد تهیه طرحی که به این مسئله به طور همه جاتبه پردازد و نیز تجارب کشورهای دیگر در این خصوص را مطالعه کند، به سیاست‌گذاران کمک خواهد کرد تا برای جذب توریسم پزشکی با رویکردی علمی و بومی قدم بردارند.^۱

ه/ اقدامات دولت برای مهار ویروس کرونا

*اقدامات دولت برای مهار ویروس کرونا

بروز و فراگیری بیماری‌های نوظهور و ناشناخته از جمله ویژگی‌های مهم جهان در چند دهه اخیر است که معمولاً با شماری تلفات انسانی، ترس و وحشت عمومی و خسارات اقتصادی همراه است. در منشاء اصلی این بیماری‌ها اختلاف نظر زیادی وجود دارد به طوری که برخی صاحب نظران آن‌ها را نتیجه اقدامات بیولوژیک بعضی دولت‌ها می‌دانند. در عین حال برخی دیگر آنها را نتیجه تغییر الگوی زندگی و برخی دیگر نیز آن را نتیجه دخالت انسان در طبیعت و برهم زدن نظم طبیعت اعلام می‌کنند. در حال حاضر مدتی است که جهان با ویروس ناشناخته جدیدی به نام ویروس کرونا (COVID-19) دست به گریبان است که تاکنون حدود ۳۰۰۰ نفر را به کام مرگ کشیده است. کشور عزیزمان ایران نیز از جمله کشورهایی است که در معرض این بیماری قرار گرفته است. بنابراین دولت برای مقابله با ویروس کرونا و جلوگیری از شیوع این بیماری در کشور، اقدامات همه‌جانبه‌ای را در دستور کار قرار داده است تا با همکاری همه نهادها و با محوریت وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، این بیماری به طور کامل کنترل و ریشه‌کن شود. در یک‌ماه گذشته و در پی شیوع ویروس کرونا در چین، دولت اقدامات متعددی برای پیشگیری و مهار این ویروس در کشور انجام داده است. بر این اساس توقف پروازهای رفت و برگشت ایران به چین از مهمترین تصمیماتی بود که در این زمینه اتخاذ شد. همچنین قرنطینه ۵۷ دانشجوی ایرانی مقیم ووهان هم در دستور کار قرار گرفت. در حال حاضر تعداد بیمارستان‌هایی که بیماران را پذیرش می‌کنند افزایش یافته است. به عنوان نمونه ظرف دو ساعت، بیمارستان قم تبدیل به بیمارستانی شد که فقط بیماران

^۱ خبرنگاران جوان ۹۸/۰۲/۱۹

مشکوک به علائم تنفسی در آنجا بستری شدند. دولت از تمام امکانات برای جلوگیری از شیوع و ریشه‌کنی کرونا بهره گرفته و کیت‌های تشخیصی این بیماری به کشور وارد شده و آزمایش کرونا برای افراد مشکوک بدون تاخیر انجام می‌شود. همچنین آموزش‌های لازم در خصوص پیشگیری و کنترل «ویروس کرونا» به ۶۰۰۰ سوپروایزر در سراسر کشور داده شد و دستورالعمل مقابله با کرونا به مدارس نیز ابلاغ شد. علاوه بر آن با اتخاذ تصمیماتی، کاهش تردها در دستور کار قرار گرفته و لغو کنسرت‌ها و تعطیلی سینماها، لغو همه مسابقات ورزشی تا اطلاع ثانوی، تعطیلی موزه‌ها و تعطیلی مدارس و دانشگاه‌های اکثر استان‌ها و توزیع رایگان ماسک نیز در دستور کار قرار گرفت.^۱

نتیجه‌گیری

فراگیری ویروس کرونای جدید (COVID-19) در جهان پی‌آمدهای زیادی از جمله نگرانی‌های گسترده‌ای در پی داشته است. رکود شدید اقتصادی، محدودیت شدید در ارتباطات، ابتلای چندین ده هزار نفر و جان باختن حدود ۳۰۰۰ نفر؛ نتایج منفی دوماه اخیر این بیماری ناشناخته در سراسر جهان است. متأسفانه کشور ما هم از بیماری ناشناخته و روبه گسترش مصون نمانده است. شرایط خطیر حاضر ایجاب می‌کند که کشور با برنامه ریزی دقیق و استفاده از همه توانمندی‌های علمی به ویژه پزشکی به مبارزه همه جانبه با این ویروس خطرناک بپردازد. بر اساس اطلاعات موجود دولت تمهیداتی را در این راستا در نظر گرفته و اقدامات متعددی را از آگاهی بخشی تا ایجاد محدود و یا ممنوعیت به اجرا در آورده است که بارقه موفقیت در مهار این ویروس را در دل روشن می‌کند.

پیشرفت‌های بزرگ ایران در علوم پزشکی و گسترش و تقویت زیرساخت‌های درمانی ایران که پس از پیروزی شکوهمند انقلاب اسلامی رخ داده، امروز به کمک ما آمده اند و از نکات امید بخش برای شکست ویروس کرونا در ایران محسوب می‌شود. هم اکنون تمام نظام بهداشتی کشور بسیج شده اند تا با کمترین خسارت، بیماران مورد مداوا قرار گیرند و از تعداد هم وطنان متوفی به واسطه ویروس کرونا کاسته شود. امری که تحقق آن دور از دسترس نیست و امید می‌رود با رعایت توصیه‌های بهداشتی از سوی مردم و کار و تلاش شبانه روزی پزشکان و پرستاران در زمان کوتاهی تحقق یابد.